

Практична робота №1

Тема: *«Оцінка якісного стану сільськогосподарських угідь та розвитку деградаційних процесів по природньо-сільськогосподарських провінціях в Київській області»*

Мета роботи: виявити деградаційні ґрунтові процеси, які погіршують властивості ґрунтів і обмежують їх родючість, навчитись виявляти потенційні можливості для їх розвитку.

Теоретичні положення

Деградаційні ґрунтові процеси - це процеси, які погіршують властивості ґрунтів і обмежують їх родючість. Вони розділяються на природні, природно-антропогенні і власне антропогенні. При оцінці та обліку деградаційних процесів використовуються два показники: *ступінь деградації ґрунтів* і *відсоток участі деградованих ґрунтів у ґрунтовому покриві* (оцінка територіального прояву деградаційних процесів).

Ступінь деградованості ґрунтів буває *слабкою, середньою та сильною*.

Господарська діяльність людини (антропогенний фактор) є основною причиною деградації ґрунтів. Коли господарська діяльність людини не перевищує екологічно допустиме навантаження на ґрунт, він не деградує.

Непоправної шкоди земельному покриву України завдають ерозійні процеси; так річні втрати ґрунту по країні сягають близько 600 млн. тонн, що еквівалентно втраті майже 120 тис. га земель з гумусовим горизонтом товщиною 50см. При цьому у втраченому ґрунті бміститься понад 18млн. тонн гумусу та велика кількість елементів живлення рослин, що в кілька разів перевищує їх виніс вирощуваними культурами.

Не менш важливою проблемою є покращення санітарного стану ґрунту, в який потрапляє надзвичайно велика кількість забруднювачів. До основних видів забруднювачів ґрунтів належать: *важкі метали, радіоактивні елементи, неорганічні сполуки металів, органічні синтетичні речовини, пестициди, мінеральні добрива, різні органічні відходи, біологічні забруднювачі*.

Значна частина території України забруднена радіонуклідами після аварії на ЧАЕС. До цих забруднювачів в першу чергу належать *стронцій* і *цезій*, що швидко засвоюються рослинами, особливо на бідних органічними та мінеральними речовинами

грунтах.

Сьогодні надзвичайно гостро постає питання про зменшення негативного впливу так званої фізичної деградації ґрунту, яка пов'язана з надмірно інтенсивним його обробітком важкою технікою.

Надмірне ущільнення ґрунту призводить до багатьох негативних наслідків: збільшується щільність, брилуватість; опір ґрунту проникненню кореневої системи та обробітку; питома маса вологи, яка не може бути використана рослинами; забур'яненість; зменшується об'єм водо- та повітряно – провідних шпарин; погіршується поживний режим ґрунту ; різко падає врожайність с.-г. культур; збільшуються ерозійні процеси та втрата з продуктами ерозії поживних речовин.

Для запобігання процесу водної ерозії рекомендується здійснювати диференційоване використання орних земель. Використання орних земель диференціюється їхнім поділом на три *еколого-технологічні групи (ЕТГ)*.

До I ЕТГ належать землі з повнопрофільними і слабоеродованими ґрунтами, розташованими на рівнинах і схилах крутістю до 3°. В межах I ЕТГ виділяють дві підгрупи:

1-а — рівнинні землі (схили крутістю до 1°) де немає обмежень у виборі напрямків обробітку ґрунту та сівби;

1-б — схиліві землі (крутістю 1–3°) і ділянки зі схилами крутістю до 1° у середній і нижній частинах водозбору в Степовій і Лісостеповій зонах із великими водозбірними площами, на яких обов'язковий обробіток ґрунту і посівів сільськогосподарських культур упоперек схилів або контурно з допустимим схилом до горизонталей місцевості. У сівозмінах I ЕТГ розміщують інтенсивні зерно-паро-просапні сівозміни, в разі потреби — з максимальним насиченням просапними культурами.

До II ЕТГ належать землі, розміщені на схилах крутістю 3–5° у комплексі зі слабо- та середньозмитими ґрунтами. Тут впроваджуються ґрунтозахисні зерно-трав'яні й трав'яно-зернові сівозміни, що мають високу ґрунтозахисну здатність. Розміщувати пари та просапні культури на землях II ЕТГ забороняється. Відтворення родючості ґрунтів досягають насиченням сівозмін багаторічними травами (до 50% і

більше), впровадженням ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту і застосуванням підтримуваних доз добрив.

Землі II ЕТГ поділяють на дві підгрупи:

II-а — землі з крутістю схилів 3–5° без чітко сформованих улоговин, їх використовують під зерно-трав'яні сівозміни;

II-б — землі з крутістю схилів 3–5°, пересічені улоговинами з середньо- та сильнозмитими ґрунтами, використовують під трав'яно-зернові сівозміни або вилучають з обробітку і зі складу орних земель.

До земель III ЕТГ належать схили крутістю понад 3–5°, із середньо- та сильноеродованими ґрунтами, площі зі слабоеродованими ґрунтами на елювії твердих і піщаних порід, а також зі слабоеродованими, але низькопродуктивними ґрунтами. Їх виводять з обробітку та зі складу орних на постійно з наступним залуженням, включаючи і природне, або залісненням.

Засолення ґрунту – процес накопичення водорозчинних солей у ґрунті.

Осолонцювання ґрунту – це входження до ґрунтового поглинального комплексу (ГПК) катіонів натрію та калію.

Найефективнішим, з врахуванням сучасного економічного стану сільського господарства, заходом щодо охорони таких ґрунтів є проведення гіпсування солонцюватих та осолонцюваних орних зрошуваних земель з використанням залишків тукової промисловості – фосфогіпсу (гіпсування).

У районах поширення вітрової ерозії застосовують ґрунтозахисні сівозміни, розміщують смугами посіви й пари, висівають буферні смуги з багаторічних трав, проводять снігозатримання, безвідвальний обробіток ґрунту із залишенням стерні на поверхні полів, залуження еродованих земель. Істотне значення для боротьби з вітровою ерозією має поліпшення структури ґрунту.

Зміст пояснювальної записки: пояснювальна записка повинна містити короткий теоретичний матеріал (повинен також включати такі самостійно опрацьовані теми: природно-сільськогосподарське районування України, види деградації ґрунту, заходи для збереження та раціонального використання ґрунтів), опис виконаної роботи по пунктах, коментарі до таблиць та загальний висновок.

Сквирський									
Ставищенський									
Таращанський									
Тетіївський									
Фастівський									
га									
%									
III. Лісостепова-Лівобережна									
Баришівський									
Бориспільський									
Згурівський									
Переяслав- Хмельницький									
Яготинський									
га									
%									

2) у відповідності до даних вище приведеної таблиці охарактеризувати наявність потенційних чинників розвитку деградаційних процесів;

3) внести необхідні дані із додатків 1, 2, 3, 4 в табл. 2 щодо якісної характеристики сільськогосподарських угідь в цілому і по видах угідь (додатки отримати у викладача);

Таблиця 2

Характеристика якості сільськогосподарських угідь природно-сільськогосподарських провінцій

I Полісько-Правобережна,

I Лісостепова-Правобережна,

III Лісостепова-Правобережна

Показники якісного стану ґрунтів	Сільськогосподарські угіддя, га				
	всього	в тому числі			
		рілля	багатор. насаджен.	сіножаті	пасовища
1	2	3	4	5	6

Загальна площа на період обстеження					
в т. ч.: обслідувана площа					
Механічний склад ґрунтів:					
важко-і середньоглинисті					
легкоглинисті					
важкосуглинкові					
середньосуглинкові					
легкосуглинкові					
супіщані					
зв'язанопіщані					
піщані					
Засолені - всього:					
в.т. ч.: слабо					
середньо					
сильно					
солончаки					
Солонцюваті - всього					
в. т. ч.: слабо					
середньо					
сильно					
З солонцюватими комплексами - всього					
в т. ч.: від 10 до 20-30%					
від 20-30 % до 50 %					
більше 50 %					
Осолоділі					
Кислі - всього:					
в т. ч.: близ. до нейтрал. (рН>5,6)					
слабо (рН 5,1-5,5)					
середньо (рН 4,6-5,0)					
сильно (рН<4,5)					
Перезволожені - всього:					

в т. ч.: заплавні					
позазаплавні					
Заболочені - всього:					
вт.ч.: слабо					
середньо					
сильно					
з них: мулуваті					
торф'яні					
Кам'янисті - всього:					
в т. ч.: мало					
помірно					
багато					
дуже багато					
Дефляційно-небезпечні - всього:					
з них : слабо					
середньо					
сильно					
Дефльовані (еродовані) - всього					
з них : слабо					
середньо					
сильно					
Піддані сумісній дії водної та вітрової ерозії					
Піддані водній ерозії (змиті) - всього					
в.т. ч.: слабо					
середньо					
сильно					
Вторинно засолені землі					

4) у відповідності до даних вище приведеної таблиці дати оцінку якісному стану сільськогосподарських угідь в цілому і по видах угідь;

5) скласти пояснювальну записку.

Контрольні питання

1. Що таке деградація ґрунту?
2. Які ступені деградації ґрунту ви знаєте?
3. Назвіть види забруднювачів ґрунтів?
4. Які чинники потенційної деградації ґрунтів вам відомі?
5. Що таке еколого-технологічні групи? Які рекомендації щодо використання земель кожної із цих груп?
6. Як оцінити протидифляційну стійкість ґрунту?